

Akademici versus zbytek světa?

Protesty akademických obcí proti návrhům věcného záměru zákona o vysokých školách a o finanční pomoci studentů pobouřily jak autory reformy, tak i prezidenta Václava Klause.

Podle vědecké rady Právnické fakulty UK, jejíž členové tvoří třetinu Legislativní rady vlády, jsou návrhy zákonů naprosto nevyhovující: „návrh po věcné i po formální stránce neodpovídá požadavkům na věcný záměr zákona. Nesplňuje ani požadavky Legislativních pravidel vlády ... Provedená analýza a následný návrh úpravy by nemohly posloužit ani jako podklad k novelizaci.“ Ministerstvo totiž nepředstavilo žádné doklady či analýzy, na kterých by návrhy zákonů založilo.

Prezident Václav Klaus ve své kritice užívá falešné dilema, když říká, že „pokud školy touží po naprosté nezávislosti na státu, pak by samozřejmě musely chtít i nezávislost na penězích daňových poplatníků.“ O naprosté nezávislosti veřejných vysokých škol na státu nikdo nikdy nemluvil. Akademické obce protestují proti zvyšování vlivu státu. Problém totiž nestojí, zda vliv státu ano, či ne, ale v kterých oblastech ano, a kde ne (případně jak moc).

Například současný systém akreditací habilitačního řízení a jmenování profesorem umožňuje cestou akreditace státní kontrolu nad udělenými tituly, proti které nikdo neprotestuje. Tento institut je však využíván méně, než by bylo zapotřebí, a stát v této funkci garanta trestuhodně selhává. Nový věcný záměr dokonce tuto roli státu ruší.

Václav Klaus tvrdí, že „o tom, že se naše vysoké školství ... neprodukuje ani kvalitní vzdělávání ani vědu, se nemusíme přesvědčovat.“ Přitom v mezinárodních hodnoceních české vysoké školy a akademie věd průběžně stoupají a zvyšuje se i měřitelný mezinárodní ohlas českých vědců. Nikdo dnes netvrdí, že naše vysoké školství nemá problémy. Akademické obce českých vysokých škol se však domnívají, že současné návrhy změn situaci zhorší. Prezidentovo tvrzení, že „že školy usilují primárně o extenzi počtu studentů“ není nic jiného než chucpe. Za tento stav nejsou v první řadě zodpovědné vysoké školy, ty jen reagují na rozhodnutí českých vlád - včetně vlád Václava Klause - financovat vysoké školy na základě počtu studentů. Vysoké školy naopak jako první upozorňovaly na neblahé důsledky masovosti univerzitního vzdělání.

Proč akademické obce protestují proti návrhům nových zákonů? Zástupci vysokých škol i ministerstva se dlouhodobě shodují, že potřebným krokem je tzv. diverzifikace vysokého školství, tj. rozlišení vysokých škol podle jejich zaměření primárně na výzkum či na pedagogickou činnost. Těmto typům vysokých škol by mělo odpovídat i odlišné financování. Problémem je, že současný návrh zákona diverzifikaci zmiňuje jen ve své preambuli a ve věcném záměru ji nijak blíže nespecifikuje.

Druhým problémem současného vysokého školství je inflace akademiků z institucí, které mají minimální nároky na získání habilitace. Propastné rozdíly úrovní habilitačních a profesorských řízení by mohlo vyrovnat jasné nastavení kritérií a transparentnost těchto procesů. Návrh zákona však reaguje vytvořením hybridního systému, kdy ponechává současná habilitační řízení a nově zavádí profesory a docenty jako „funkční místa“, které lze obsadit na základě výběrového řízení a bez doktorského titulu.

Navržený systém nejen že demotivuje mladé akademické pracovníky a vede k zakonzervování akademických pozic, ale také snižuje veřejnou kontrolu. Pokud si některé instituce kupovali „létající“

profesory, nový zákon jim umožní udělat si vlastní docenty neprůhledným výběrovým řízením bez habilitačního řízení před vědeckou radou.

Dalším problémem vysokého školství jsou soukromé vzdělávací instituce mizerné kvality a nízká kvalita některých oborů na veřejných školách. Podle návrhu zákona by na kvalitu vzdělávání měla dohlížet Národní akreditační agentura, pro kterou mohou hodnocení provádět soukromé firmy. Návrh neřeší způsob financování kontroly, otevírá možnosti pro korupci a vytváří další penězovod veřejných prostředků do soukromých, hodnotících agentur.

Zásadní námitkou akademické obce proti návrhu zákona je snížení významu samosprávy vysokých škol a zvýšení vlivu a dozoru ministerstva školství. Vysoké školy spravují miliardové rozpočty, například Univerzita Karlova ročně hospodáří s osmi miliardami korun. Podle ministerstva školy nehospodáří správně a proto je potřeba zesílit vnější, tj. ministerský vliv. Ministerstvo pro toto své tvrzení nepředstavilo jedinou analýzu či doklad. Naopak je doloženo, že z ministerstva školství mizí stamiliony na podezřelé projekty (OKNO či SPORT). Otázka, komu se větší vliv ministerstva hodí, tedy rozhodně není rétorická. Vysokým školám totiž rozhodně neprospěje.

Jakub Jirsa, autor přednáší na FF UK